

Režiser pozorišta „Parkring“ u Beču u razgovoru sa Jožom Javorškom (desno)

Razgovor SA JOŽETOM JAVORŠKOM

BORIS GRABNAR

Uredniku „Polja“ u Novom Sadu, obećao sam da ću napisati intervju sa Jožetom Javorškom. Zašto? U razgovorima među raznim pozorišnim radnicima i novinarima koji su pratili „Sterijino pozorje“ više puta se moglo čuti njegovo ime i za njegovu zamršenu pozorišnu delatnost. Ko je taj čovek i šta radi? Obećanje me je teralo autoru „Kriminalne istorije“ koja je dobila nagradu na prvom festivalu slovenačke domaće drame u Celju.

„A nema nikakvog smisla“, rekao je Jože Javoršek „da u razgovoru za „Polja“ govorimo o mojoj biografiji. Ni o književnoj biografiji takodje. Intervjui ne moraju baš da budu jedan vid samismevanja. I ja ne želim da govorim da sam već od šesnaeste godine nadalje igrao neku hiljaditu varijantu Remboa, da sam objavljivao pesme po slovenačkim časopisima, recitovao po klubovima itd., itd. Možda bi trebalo reći koju reč o mojoj partizanskoj lirici, a ipak ni to nema smisla, iako je to lirika danas možda dokument koji govori da se Zdanov uopšte nije rodio. Ne, govorimo o drugom čemu.“

Govorimo onda o dramskoj književnosti i pozorišnim problemima“.

„Mislim takodje da „Polja“ koja izlaze u gradu koji postaje centar jugoslovenske pozorišne kulture pozorišni problemi najviše interesuju. — Savremena slovenačka drama ima svoje korene u vremenju narodnoslobodilačke borbe...“ počeo je Javoršek.

Moradoh ga prekinuti jer je namena mogla intervju bila da ocertam što konkretnije lik Jožeta Javorška, a ne opecnite problematike. I tako sam istisnuo iz njega da se dramskom književnošću počeo baviti još u partizanima. Napisao je komad za decu u tri čina „Snovi će se ostvariti“. Ema Starčeva, članica Slovenskog narodnog pozorišta režirala je ovaj komad po oslobodjenim selima Bele Krajine. Posle oslobodjenja Javoršek se intenzivno bavio studiranjem pozorišta. Studirao je u Parizu upo-

rednu književnost, a u Ljubljani je diplomirao na oteku za dramu pri Akademiji — rekao je Javoršek. „Kao kritičar borio sam se za evropeizaciju slovenačkog pozorišta i istovremeno za njegov originalni stil. Borio sam se za pravu modernost i pravu svežinu, za umetničko poštenje i kuraj. Nakupio sam sebi čakako prekrasnu kolekciju ličnih neprijatelja, koji su ipak samo moj ponos. — A žao mi je što moja opširna knjiga „Harlekonov plašt“, u kojoj su razradjene osnove moje pozorišne kritike, ne može da nadje izdavača. U toj knjizi sam pokušao da napravim sintezu evropskog pozorišnog stvaranja na području literature, pozorišne teorije, kao i pozorišne prakse. Knjiga obuhvata razdoblje od simbolizma do naših dana i rasvetljava mnoge probleme koji su danas kod nas problemi samo voljom pozorišnog entuzijazma kojem nedostaju pozorišni vidici.“

je bila „Kriminalna istorija“. Za nju je Javoršku dodeljena nagrada na festivalu originalne slovenačke drame u Celju. Treća je „Uvečavajuće staklo“, farsa koja je bila prikazana u Slovenskom narodnom pozorištu u Ljubljani.

Javoršek ovako komentariše ove tri drame:

„Svaka od ovih drama imala je svoju značajnu sudbinu. „Odluku“ sam napisao po nagovoru tadašnjeg direktora Gradskog pozorišta Jože Tirana, i to tako brzo, da su je posle 8 oktobra 1953, kada je trebalo priključiti Trst Italiji, već oktobra meseca igrali. Sudbina drame je bila zanimljiva. U Trstu ju je policija zabranila, tako da je tršćanska premijera bila u Ljubljanskoj drami. Tek posle dugih muka dozvoljeno je tršćanskom pozorištu da je može igrati i kod kuće. Sudbina „Kriminalne istorije“ bila je isto tako čudna. Najpre niko nije želeo da je primi, tobože da je potpuno luda. Posle su joj pak u Celju, koje je onda bilo avangardno slovenačko pozorište članovi festivalskog žirija dodelili prvu nagradu. Sa „Uvečavajućim staklom“ sudelovao sam na natečaju za originalnu slovenačku dramu koji je raspisalo Slovensko narodno pozorište u Ljubljani. U žiriju su bili najistaknutiji predstavnici slovenačke pozorišne kulture. Dodelili su mi drugu nagradu. Kritika je pak farsu, na moje najveće veselje opljuvala, osramotila i isekla. Najzanimljivije je bilo to što su je napadili u ime onih vrednosti za koje se farsa borila. — Posle šest predstava bila je skinuta s repertoara. Mnogi su pokušali da naprave iz toga nekačav skandal, a stvar je jasna da ona pozorišna kultura koja se razvija po spokojnim načelima sveopšteg razumevanja, mrtvog mira i potpunog zadovoljstva uopšte nije pozorišna kultura.“

„Sada da počnemo intervju...“ kaže Javoršek.

„O tvjim dramama u rukopisu?“ čaruo sam ga.

„Koješta! Neštampane i nepostavljene drame nisu problem, problem je odnos našeg pozorišnog života prema originalnom domaćem dramskom stvaranju.“

„Šta misliš o tome?“

„Da smo bili dosada poput onih čudnih zidara što su zidali najpre od krova. Bilo je sjajno! Streha je visila u zraku. Kako ne volimo čuda, poduprli smo krov zidovima. A sada smo počeli graditi i temelje.“

„Misliš time reći da smo se počeli polako oslanjati na domaću dramsku stvaralaštvo?“ dodao sam.

„Da. Tako mislim. Sterijino pozorje odigraće u tom važnom preobražaju — nadam se — istorisku ulogu. Naime pozorišni život bilo kojeg naroda, bio je dosada značajan samo utoliko, ukoliko je izrastao iz domaćeg tla. Ovo svi u Evropi znaju. Zato neke države puštaju na svoju scenu tuđe komade samo pod uslovom da tri četvrtine repertoara bude domaćega. Zato u Francuskoj naprimer vlada finansira svaku predstavu koju autor postavlja na scenu (L' aide a la premiere piece). Zato...“

„Imamo kod nas sada Sterijino pozorje“ dodao sam.

„Ali će biti još vraški mnogo posla dok ne izadjemo na pravi put... Moraćemo se boriti sa provincijskim liliputancima koji svaku domaću predstavu ocenjuju kao druževan, a ne kulturno događaj. Boriti se protiv gutanja tuđih pozorišnih komada koje kod nas prikazuju sa sluginjskim pošovanjem, iako su često slabiji od domaćih dela... Boriti se za pravi razvoj kvaliteta domaće dramske književnosti... itd. itd.“

Uhvati se za glavu kao da sluti kroz kakve će se trnovite ceste morati probijati svako kome je na srcu da se jugoslovenska originalna dramaturgija što pre razvije do onih visina na kojima su danas najbolja jugoslovenska pozorišta.

SUSRET

Prodje nešto...
Razlomi rastrgane ledene izbočine
Raspilamsa
Odjednom puknu prostranstva
Pustolovine
Pogledom razbudiš neobuzdana opiranja
Potrhaniš počinke strujanja
Ugrize to prekori uznemiri
Ovo vidjenje - doživljaj lepote
Izvršimo napad sa osmatračnice
sanjarenja
Opet dalje poneseemo žalovitu pesmu
Ostaje jedan znak uklesan po tamnom
Prošla su kroz gubilište smirenja

Marija ČALENIĆ

**

Kome da kažem pustoš i slepu spoznaju stvari
kad me uzima belina uvijenog u hladne reči
a istina hoće zalet da prevari
dok u klonuću palacaju karteći

2

Tad uhvatim planinu za praznična ramena
i šapće mi snagu i snalazljivost brzaka
Zanoćim sa njom i bude mi žena
pa rodimo kamen i izvore mraka

3

Primim njenu krv od zemlje i korenja
Uvučem borove gde su rebra bila
Greju nas dubine i ista gorenja
Na mesto ruku dva vetrova krila

4

I nastane urastanje i harmonija čuda
gažena oblacima ranjavana sobom
Trpimo jer nema pravde tu gde ima suda
I mi smo nekad sazdani tegobom

5

Izmolimo bajku o dodiru večnom
ispregnuti iz duša i traganja za verom
Otkrivamo sklad samo u protivrečnom
Rodjaci samo sa poterom

6

Nikad nismo stigli na ročišta
a dužni smo svima dve bogate daće
Budne ne savladjuju odmorista
Naše teskobe išetaće

Stanislav STEFANOVIĆ

SKITNICA

pomaman čekam da mi se oko razgori
većito uznemiren svojim zapaljenim rebrom
većito zbunjen za tvoje slomljeno pale kose
ja sam skitnica kojoj jeleni nebo na rogovima nose
velika planina mraka po kojoj lutaju šume
ja sam vinovnik smrti tvog malog oka
pradavni vetar koji me zorom moli
pradavni vetar koji me u ranjeni suton kune
da zaboravim krv neba što se niz krilo ptice proli
da napustim gradove mračne i mračne luke
da na svim mostovima padavim ružne zvuke
za ruže otrovne koje će tvoj san da spale
za puste obale koje svoje galebe prose
za guste tišine koje mi čelo rose

Vladimir STOJSIN

OBAVEŠTENJE

OBAVEŠTAVAMO SARADNIKE, CITAOCE I PRETPLATNIKE NAŠEG MESEČNIKA DA U TOKU LETNIH MESECI „POLJA“ NEĆE IZLAZITI. SLEDEĆI DVOBROJ ZA AVGUST-SEPTEMBAR IZLAZI SREDINOM SEPTEMBRA.

REDAKCIJA